

Medicina d'Occitània

MADAME DU COUDRAY (1714-1789), LLEVADORA DE L'ALVÈRNIA

Jacint Corbella i Corbella

Acadèmic numerari

INTRODUCCIÓ

La tasca de les llevadores, dones que ajuden a altres dones per tenir els fills, és molt antiga, però històricament encara està poc documentada. És un dels camps de la història de la medicina i de la sanitat on hi ha encara massa poca informació, si més no en la nostra cultura d'arrel occidental. A l'Edat Mitjana, a la Corona d'Aragó, sabem d'algun permís reial concedit a dones per a exercir l'art obstètrica, o fins i tot la medicina. Però són fets molt esparsos.

Potser les dades més interessants al nostre abast es troben a França, quan es coneixen el nom d'algunes «sage-femmes» que ajudaven a les reines i altres dones del seu entorn en els parts. També sabem que ja cap a meitat del segle XVI, per a tenir el títol de «femmes jurées» s'examinaven davant del Col·legi de cirurgians. El nom més conegut en aquesta etapa és el de Louise Bourgeois (1563-1636), esmentada també com a Louise Boursier, pel nom del seu marit, el cirurgià Martin Boursier. Va atendre els parts de Maria de Mèdicis, esposa del rei Henri IV. Louise Boursier fou autora d'un llibre, prou conegut, sobre els parts.

Cap a meitat del segle XVIII es produeix un fet, si més no curiós. Una llevadora originària del centre de França, però que havia viscut algun temps a París, va ser autoritzada, o encarregada, per la cor de Louis XV, per a la formació d'algunes dones de tot el país, en cursos itinerants, per a millorar la qualitat de l'assistència als parts en el medi rural i disminuir la mortalitat infantil i perinatal.

MADAME DU COUDRAY. ELS CURSOS ITINERANTS

Se sap bastant de la seva vida, però amb informació desigual segons els períodes. Angèlica-Margarida du Coudray va néixer a Clermont-Ferrand, capital actual de l'Alvèmia (Auvergne), l'any 1714. Sabem que va exercir a París, a l'Hôtel-Dieu, on hi havia l'escola de llevadores, i després retornà al seu país d'origen, on també uns quants anys.

L'any 1759 va rebre l'encàrrec de fer cursos, per tot França, en el medi rural, per ensenyar, si més no les beceroles, de l'art dels parts, a dones que ja ho estaven fent, sovint amb un grau d'instrucció molt reduït. Era una dona de molta empenya, ara diríem una bona «comunicadora», i va estar gairebé vint-i-cinc anys, viatjant per tot el país, fent cursos no massa llargs, sovint d'un parell de mesos,

amb instrucció teòrica i pràctica, que es basava en tres fets principals: les explicacions teòriques; l'ensenyament per medi d'un llibre de text que havia escrit, amb moltes il·lustracions, o gravats en colors, un «*Abregé de l'art des accouchements*» (editat el mateix any 1759), i sobretot un ensenyament pràctic important, per medi del que es deia «*la machine*», que era un model a tamany natural del ventre d'una dona, amb un maniquí molt ben fet, que simulava el fetus, amb altres aditaments i amb el que es podien fer les diverses maniobres del part.

Sobre aquest tema del maniquí obstètric hi hagué alguna polèmica. Probablement William Smellie, metge anglès important, en tingui una certa prioritat. Però ara cal explicar el paper important de Madame du Coudray, en la difusió de l'ensenyament a les llevadores de França. Va fer un treball molt actiu, i en part esgotador, fins que tenia poc menys de setanta anys. Es diu que va ensenyar a més de cinc mil dones, i també a un nombre molt més petit de cirurgians i alguns metges. La seva petjada va ser important.

Fela els cursos per compte de la cor reial, i sembla que estava bastant ben pagada. Va acumular una discreta fortuna. Sembla que no estava casada ni va tenir fills, i per tant es podia dedicar gairebé de manera exclusiva a la tasca divulgadora de l'obstetrícia. Se sap que va morir a Bordeus el 17 d'abril de 1794, molt a prop dels vuitanta anys.

Una activitat com aquesta podia ser discutida, o si més no, tenint en compte l'autorització reial, ser objecte de comentaris crítics. Sembla que el cirurgià Jean Baseilhac, més conegut com a frère Côme, litotomista i un xic heterodox en el camp de la medicina, va recolzar la seva obra.

LA «MÀQUINA» DE MADAME DU COUDRAY

Era un maniquí complex, del que se'n van construir bastants, i amb el temps es devien fer malbé. Ara sembla que només se'n conserva un, que està en un museu mixt: el Museu Flaubert i d'Història de la Medicina, que hi ha a Rouen, a la Normandia. Té varies peces. La més visible és la que representa la meitat inferior del cos d'una dona, de tamany natural. També una nina que representa el nadó, i encara algun element de l'anatomia femenina, un fetus de set mesos i uns bessons, una mica més petits.

INFLUÈNCIA DE LA SEVA OBRA

Madame du Coudray va acabar els seus viatges l'any 1783. Era una feina cansada, tot i que tingués la protecció reial, no sempre era acceptada principalment pels cirurgians, que veien una competència. El sol fet de viatjar, i d'anar canviant sempre de lloc, en el segle XVIII, ja era una causa de cansament. Els anys passaven. Venia el temps difícil de la Revolució Francesa. Els últims anys va viure a Bordeus, a l'Aquitània, també país occità. Tenien dificultats perquè el sou rebien dels fons reals ja no hi eren.

En un cert moment apareix una "neboda", sovint quan se l'esmenta és entre aquestes cometes. Se sabia poc de la vida personal de Mme du Coudray, que no tenia fills, no era casada, potser vidua?. Un llibre molt ben fet sobre aquesta "mestra de llevadores", publicat per Nina Rattner Gelbart el 1998, una mica anoveïlat, per suplir les deficiències d'informació, però amb una tècnica i un fons històric real, no ho aclareixen.

Aquesta neboda era Marguerite Guilleaumanche, més coneguda pel nom de casada, Mme. Coutanceau. El seu home sembla que era

cirurgià u "officier de santé". Quan morí Angèlica, el 1794, Marguerite ja seguia amb l'ensenyament i la pràctica obstètrica, encara que no feia viatges. Va publicar un llibre, d'èxit notable, i va morir l'any 1825. Un fill seu va ser cirurgià.

RESUM

Aquí calia donar notícia de l'obra excepcional d'una dona occitana que va revalorar la pràctica de l'assistència als parts, fent cursos itinerants per gairebé tot França durant un quart de segle, ensenyant els rudiments imprescindibles de l'obstetrícia a milers de dones, i molts cirurgians. Sembla que va contribuir a millorar el resultat dels parts, baixant la mortalitat infantil en el medi rural. Després l'assistència va ser feta més sovint per cirurgians, més en parts difícils, o en ciutats, però el nivell global d'assistència havia millorat. Mme du Coudray va néixer a l'Anèrnia, va morir a Bordeus, tot en terres occitanes, molts dels seus cursos els va fer també en terres del que se'n digué "midi", encara que el control, els permisos i la subvenció arribaven de París.

Madame du Coudray (1714-1789)

Fotografia parcial del maniquí (La "Machine") de Mme. du Coudray